

FOREX KAZANÇLARINDA VERGİ BELİRSİZLİĞİ

Güray Öğredik
Serbest Muhasebeci Mali Müşavir
Mazars / Denge Vergi Departmanı, Kıdemli Müdür

Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi
Mart 2014 Sayısında Yayınlanmıştır

1. FOREX NE DEMEK? ¹

Esas itibariyle forex, bir ülkenin para birimi karşılığında başka bir ülke parasının alımı ya da satımı olarak tanımlanmaktadır. Forex, yani döviz alım satım işlemleri ticari, yatırım, riskten korunma ya da spekülasyon amaçlarıyla dövizde duyulan ihtiyaçtan dolayı yıllardır uluslararası kambiyo piyasalarında gerçekleştirilmektedir. En basit ifadesiyle, 1 ABD Doları=1.50 TL kurundan 150 TL karşılığı 100 ABD Doları alınması bir forex işlemidir.

Son yıllarda geleneksel kullanımından farklı bir şekilde yatırım amaçlı yapılan döviz işlemleri tüm dünyaya yayılmış ve yatırımcılar tarafından büyük rağbet görmüştür. Forex olarak adlandırılan bu işlemlerde iki ülke parasının birbirine ya da petrol, altın gibi emtia ve kıymetli madenlerin bir ülke parasına göre değeri alım satımına konu olmakta ve yatırımcılara **yatırdıkları teminatın belirli bir katına kadar işlem yapma olanağı** verilmektedir. **Kaldıraç oranı** olarak adlandırılan bu oran, bazen 1'e 50, 1'e 100 ve hatta 1'e 400'lere kadar ulaşabilmektedir.

Peki kaldıraç oranı yatırımcılara ne sağlar?

Bunu bir örnekle açıklamak gerekirse; Kaldıraçın söz konusu olmadığı bir forex işleminde 1 ABD Doları=1,50 TL ise, elinizdeki 100 TL yaklaşık olarak 67 dolar alırsınız. Dolardan kar elde etme düşüncesiyle bu işlemi yaparsanız, beklentiniz doların TL karşısında değer kazanmasıdır. Dolar 1.70 olursa, o zaman elinizdeki 67 dolarla $67 \times 1.70 = 114$ TL almanız mümkün hale gelir. Yani 14 TL kar elde etmiş olursunuz.

Kaldıraçın varlığı halinde ise; 1'e 100 kaldıraç oranıyla forex işlemi yaptıran kuruluş yatırımcısına şöyle bir teklifte bulunur:

1.000 TL karşılığında ben sana 100.000 TL'lik işlem yaptıracağım ve döviz satacağım. Ama döviz banknot olarak vermeyeceğim. İşlemi yaptığın kur üzerinde meydana gelen değişiklikler neticesinde bir kar oluşursa onu ödeyeceğim. Yani 100.000 TL'yi vermiş ve karşılığında 1 ABD Doları=1.50 TL den 66.667 dolar almış gibi olacaksın. Kur 1,60 olursa o zaman, 66.667 Dolar karşılığında 106.667 TL alacaksınız. Yani, 1.000 TL'lik teminatla 6.667 TL kar elde etmiş olacaksınız.

Forex işlemlerini tüm dünyada cazip kılan da, yukarıda açıklandığı üzere, az miktardaki yatırımla yüksek kar elde etme ÜMİDİDİR.

Birçok yatırımcı, sürekli kar elde edildiği gibi gerçeğe aykırı reklam, ilan ve duyurulardan etkilenerek, ellerindeki sınırlı tasarrufları bu alana yönlendirmekte,

¹ <http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=836&fn=836.pdf> (Erişim: 04.10.2013)

ancak kar elde edemedikleri gibi, tasarruflarını tümüyle kaybedebilmektedirler. Çünkü kurların, yatırımcıların beklentilerinin aksine hareket etmesi durumunda, büyük zararlarla karşılaşılması kaçınılmazdır.

Yukarıda yer verdiğimiz örnekten hareket edersek, 1.000 TL teminat yatırarak, 1'e 100 kaldıraç oranıyla, 1 ABD Doları =1.50 TL'den yapılan 100.000 TL'lik bir dolar alım işleminde, fiyatın 1.40 seviyesine düşmesi durumunda, 6.667 TL zararla karşılaşılacaktır. Kurdaki düşüşün birden değil de, kademe kademe olduğunu göz önünde bulundurursak, yatırımcının pozisyonu fiyat 1.40'a dahi ulaşmadan 1.000 TL'lik teminatının tükendiği seviyede kapatılacak, yatırımcı yatırımının tümünü kaybedecektir.

Döviz piyasasının, dünya üzerindeki birçok gelişmeden etkilendiği ve fiyatların değişkenliğinin oldukça yüksek olduğu göz önüne alındığında, fiyatların yatırımcıların beklentilerinin aksi yönde değişmesi ve **yatırımcıların bu piyasalarda para kaybetmesi sıklıkla yaşanmaktadır.** Bu nedenle, tasarruflarını kaldıraçlı alım satım işlemlerine yönlendirmeyi düşünen yatırımcıların, bu işlemlerin yüksek oranda risk içerdiğini, döviz piyasaları ile ilgili bilgi ve tecrübe sahibi olmayı gerektirdiğini ve yatırımlarının tümünü kaybetme olasılığı ile karşı karşıya kalabileceklerini dikkate alarak karar vermeleri gereklidir.

Forex piyasasında ortaya çıkan tek risk fiyatların beklentilerin aksine değişmesi sebebiyle zarar etme riski değildir. Bu işlemlerin yetkilendirilmemiş, hiçbir denetim ve gözetime tabi olmayan kurumların sağladığı platformlar üzerinden yapılması durumunda, bu işlemler aslında yurt dışında yerleşik ve kim olduğu dahi bilinmeyen kişilerle yapılmakta ve yatırımcılar kar elde etseler dahi, çeşitli gerekçelerle karları ödenmeyebilmektedir. Bu nedenle, yatırımcı işlemlerinin, söz konusu hizmeti sunmak üzere yetkilendirilmiş, gözetim ve denetime tabi olan kurumlar nezdinde gerçekleştirilmesi en önemli hususlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

2. SERMAYE PİYASASI DÜZENLEMELERİ

Kaldıraçlı Alım Satım (forex) piyasasına ilişkin Sermaye Piyasası düzenlemelerine kısaca bakmakta yarar var. Forex işlemleri hakkında ilk yasal düzenleme "sermaye piyasası faaliyetleri" kapsamında mülga 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nda yapılmış ve 27.08.2011 tarihli Resmi Gazete'de "Kaldıraçlı Alım Satım İşlemleri ve Bu İşlemleri Gerçekleştirebilecek Kurumlara İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ" yayınlanmıştı. 6362 sayılı yeni Sermaye Piyasası Kanunu'nda ise forex işlemlerine yönelik yeni düzenlemeler yapılmış, 11.07.2013 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan "Yatırım Hizmetleri ve Faaliyetleri ile Yan Hizmetlere İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ" ile kaldıraçlı işlemler hakkında uygulamaya dair yeni düzenlemelere yer verilmiş, yukarıda anılan tebliğ ise yürürlükten kaldırılmıştır. Yeni tebliğde kaldıraçlı işlem; "yatırılan teminat tutarı karşılığında, döviz ve kıymetli madenler ile Kurulca belirlenecek diğer varlıkların kaldıraçlı olarak elektronik ortamda oluşturulmuş bir platformda alım satım işlemleri" şeklinde tanımlanmıştır.

3. FOREX KAZANÇLARININ VERGİLENDİRİLMESİ

Forex (kaldıraçlı alım satım) işlemlerinden elde edilen kazançların vergilendirilmesine dair mevcut vergi mevzuatımızda somut ve özel bir düzenleme bulunmamakta, bu konuda farklı görüşler bulunmaktadır. 19 Ocak 2012 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 89 seri numaralı gider vergileri genel tebliğinde "kaldıraçlı alım satım işlemlerinin vergilendirilmesi" başlığı altında forex işlemleri yalnızca Banka Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV) açısından

düzenleniyor. Bu durumda forex işlemlerinden elde edilen kazançların genel vergi düzenlemeleri kapsamında ele alınması gerekiyor.

Tam mükellef kurumlar: Elde ettikleri kazanç ticari kazanç kapsamında değerlendirilmek suretiyle kurumlar vergisine tabi kazanca dahil olacaktır.

Tam mükellef gerçek kişiler: Sermaye tahsisi yapılmış ticari bir organizasyon dahilinde yapılmadığı sürece, bir yılda birden fazla defa yapılan forex işlemi, gelir vergisi kanununun (GVK) ticari kazanç başlıklı 37/5 maddesinde yer alan “Kendi nam ve hesaplarına menkul kıymet alım-satımı ile devamlı olarak uğraşanların bu faaliyetlerinden elde ettikleri kazanç ticari kazançtır” hükmü kapsamında “devamlılık” arz eden bir ticari faaliyet olarak değerlendirilemez kanaatindeyiz. Kaldı ki 37/5. madde lafzen açıkça devamlık arz eden “menkul kıymet alım satım” işlemlerini düzenliyor. Oysa forex işlemlerinde menkul kıymet alım satımı söz konusu değil. Döviz, mal veya kıymetli madenlerin paritelerindeki değişiklikler neticesinde daha çok spekülasyon amaçlı kazanç sağlanması söz konusudur.

GVK'nun 75'inci maddesinde menkul sermaye iradı kapsamı içinde forex işlemleri yer almadığı için bu işlem kazançları menkul sermaye iradı olarak da değerlendirilemez.

GVK Geçici 67'inci madde de forex işlemlerine özel bir düzenleme bulunmayıp; bu maddedeki menkul kıymet ve sermaye piyasası aracı tanımlarının da forex işlemleri açısından geçerli olmayacağı düşüncesindeyiz.

GVK'nun mükerrer 80'inci maddesinde ise “sermaye piyasası araçlarının elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar” değer artış kazancı olarak kabul ediliyor. Forex işleminde (her ne kadar Sermaye Piyasası Mevzuatı gereği forex işlemleri “sermaye piyasası faaliyeti” olarak kapsama alınmış olsa da) elde edilen veya elden çıkarılan bir “sermaye piyasası aracı” olmadığı için elde edilen kazancın “değer artış kazancı” olarak da değerlendirilemeyeceği kanaatindeyiz. Bununla birlikte yaygın görüş forex işlemlerinden elde edilen kazançların değer artış kazancı olarak vergilendirilmesi gerektiği yönündedir diyebiliriz.

Gelir Vergisi Kanununun 82/1. maddesinde “Arızî olarak ticarî muamelelerin icrasından veya bu nitelikteki muamelelere tavassuttan elde edilen kazançlar” arızı kazanç olarak kapsama alınıyor. GVK'nun 37/5 maddesi kapsamında ticari bir organizasyon dahilinde yapılmayan forex işlemlerinin, aynı kanunun 82/1. maddesi gereği arızı ticari kazanç olarak değerlendirilmesi gerektiği görüşü de bulunuyor. Ancak, 82/1. kapsamında değerlendirilebilmek için de forex işleminin “ticari muamele” olarak tanımlanması gerekiyor. Bir diğer ifadeyle, nitelik olarak GVK madde 37 kapsamına giren ancak devamlılık unsuru taşımayan bir ticari faaliyetin, ticari işlemin olması gerekiyor.

Bize göre forex işlemlerinin vergilendirilmesi açısından yasal boşluk bulunuyor. Bununla birlikte mevcut mevzuatımız açısından zorlayıcı bir yorumla forex işlem kazançlarının GVK 82/1. kapsamında arızı kazanç olarak değerlendirilmesi muhtemeldir denilebilir.

Gelir İdaresi Başkanlığı'nın internet sitesinde yayımlanan özalgeler arasında konu hakkında verilmiş iki adet özalgelge tespit edilmiştir. 14.08.2012 tarih ve B.07.1.GİB.4.34.16.01-125[6-2012/55]-2569 sayılı özalgede, forex kazançları üzerinden GVK Geçici 67 kapsamında vergi tevkifatı yapıp yapılmayacağı sorusuna, söz konusu işlemlerin GVK Geçici 67. Madde kapsamında değerlendirilemeyeceği, dolayısıyla vergi tevkifatı yapılmayacağı yönünde cevap

verilmiştir. 14.08.2012 tarih ve B.07.1.GİB.4.34.16.01-120[37-2012/281]-2554 sayılı özeldede ise, forex kazançlarının beyan edilip edilmemesi hususunda iletilen soruya verilen cevapta söz konusu kazançların GVK Mükerrer Madde 80 ve Geçici Madde 67 kapsamında olmadığı, dolayısıyla vergi tevkifatı yapılmayacağı ve değer artış kazancı hükümleri kapsamında beyanname verilmeyeceği; ancak, “**söz konusu faaliyetin ticari organizasyon içerisinde devamlılık arz edecek şekilde yapılması durumunda ticari faaliyet olarak değerlendirilmesi ve bu faaliyetler neticesinde elde edilen kazancın, Gelir Vergisi Kanununun ticari kazançlara ilişkin hükümleri çerçevesinde beyan yoluyla vergilendirilmesi gerekmektedir**” görüşüne yer verilmiştir. Maliye İdaresi iki şartın; “ticari organizasyon” ve “devamlılık” tespiti halinde forex kazançlarını ticari kazanç hükümleri kapsamında vergileneceği yönünde görüş açıklamıştır. “Ticari organizasyon” ve “devamlılık” unsurlarının tespiti tartışmalı ve farklı yorumlara açık konular olup, bu yazımızın sınırlarını aşmaktadır.

Dar mükellef kurumlar: Yukarıda forex kazançların mevcut vergi mevzuatımız itibariyle nitelik olarak arızı kazanç kapsamında değerlendirilmesinin muhtemel olabileceğini belirtmiştik. Arızı kazançlar GVK’nda “diğer kazanç ve iratlar” başlığı altında düzenlenmiştir. Bu kabulden hareketle, KVK’nun 26. maddesine göre dar mükellefiyete tabi yabancı kurumların vergiye tabi kazancının GVK’nda yazılı diğer kazanç ve iratlardan ibaret bulunması halinde, dar mükellef kurum adına hareket eden veya bu kazancı sağlayan Türkiye’deki kişi, kazancın elde edildiği tarihten itibaren 15 gün içinde özel beyanname verecek ve %20 vergi ödeyecek, ayrıca vergi sonrası kazanç üzerinden de 30/6 gereği %15 vergi kesintisi yaptıktan sonra kazancı yurt dışına transfer edebilecektir. Bununla birlikte, çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması mevcut ise, anlaşma hükümleri de bilahare dikkate alınmalıdır.

Diğer taraftan, Maliye Bakanlığı özeldeleri kapsamında hareket edilecek olursa, yani ticari organizasyon ve devamlılık unsurlarının varlığı tespit edilir ve bu kazançlar ticari kazanç olarak kabul edilirse, söz konusu yabancı kurumlar, Türkiye’de dar mükellef kurum statüsünde kurumlar vergisi mükellefiyeti tesis ettireceklerdir.

Dar mükellef gerçek kişiler: Forex işlemlerinden doğan kazancın arızı kazanç olarak kabulü varsayımıyla, dar mükellef gerçek kişi tarafından forex işlemlerinden sağlanan kazançların ilgili kişi ya da Türkiye’de kişi adına hareket eden kimse tarafından GVK’nun 101’inci maddesine göre, bu kazançların elde edilme tarihinden itibaren 15 gün içinde münferit beyanname ile beyan edilmesi ve beyan edilen verginin de aynı sürede ödenmesi gerektiği görüşündeyiz. Bununla birlikte, çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması mevcut ise, anlaşma hükümleri de bilahare dikkate alınmalıdır.

Diğer taraftan, Maliye Bakanlığı özeldeleri kapsamında hareket edilecek olursa, yani ticari organizasyon ve devamlılık unsurlarının varlığı tespit edilir ve bu kazançlar ticari kazanç olarak kabul edilirse, söz konusu yabancı gerçek kişiler, Türkiye’de gelir vergisi mükellefiyeti tesis ettireceklerdir.

Bize göre mevcut GVK’da forex kazançları yönünde yasal boşluk bulunmaktadır. Bu konudaki genel yaklaşım da bu yöndedir.²

² Bayram Koçak, “Foreks Gelirinin Gelir Vergisi Karşısındaki Durumu”, Vergi Sorunları Dergisi, Mart 2013.

Yeni Gelir Vergisi Kanunu'nun yazımının devam ettiği bugünlerde, kanuna forex kazançlarının vergilendirilmesine yönelik hükümlerin eklenmesi tereddütleri giderecek, konunun özelge bazında çözümü yerine kanun dahilinde yasal alt yapısı sağlanmış olacaktır. Bize göre forex kazançları için değer artış kazançları bölümünde bir düzenleme yapılması uygun olacaktır.

4. BSMV MEVZUATINDA FOREX İŞLEMLERİ

19 Ocak 2012 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 89 seri numaralı gider vergileri genel tebliğinde "kaldıraçlı alım satım işlemlerinin vergilendirilmesi" başlığı altında; banka, banker ve sigorta şirketleri tarafından yapılan fiziki teslimatlı döviz alış ve satış işlemleri, kambiyo işlemi olduğundan sıfır oranında BSMV'ye tabi olduğu, üzerlerinden BSMV hesaplanmayacağı, ancak, nitelik itibariyle banka muamele ve hizmetleri kapsamında olduğu kabul edilen foreks işlemleri, dayanak varlıktaki fiyat değişimlerinden fiziki alım satım olmaksızın yararlanmayı amaçladığından, kambiyo alım satım işlemi olarak değerlendirilemeyeceği, buna göre;

- Banka ve sigorta şirketlerinin foreks işlemleri dolayısıyla lehe aldıkları paraların,
- İlgili kanunlarla yetkilendirilmek veya izin verilmek suretiyle 6802 sayılı Kanunun 28 inci maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen işlemleri esas iştiğal konusu olarak yapan ve banker kapsamında BSMV mükellefi olanların foreks işlemleri dolayısıyla lehe aldıkları paraların,
- Yetkili kuruluşlar banker kapsamında BSMV mükellefi olup kendileri veya başkaları hesabına yaptıkları foreks işlemleri dolayısıyla lehe aldıkları paraların,

6802 sayılı Kanunun 28'inci maddesi uyarınca BSMV'ye tabi bulunduğu açıklandıktan sonra, BSMV mükellefleri tarafından Türkiye'de kurulu borsalarda yapılacak kaldıraçlı alım satım işlemlerinin, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri mahiyetinde olmadığı, 6802 sayılı Kanunun 29'uncu maddesinin (p) bendi kapsamında değerlendirilemeyecekleri, buna bağlı olarak Türkiye'de kurulu borsalarda yapılan foreks işlemleri dolayısıyla lehe alınan paraların tamamının %5 oranında BSMV'ye tabi tutulacağı yönünde düzenleme yapılmıştır.

5. SONUÇ

Bize göre mevcut GVK'da forex kazançları yönünde yasal boşluk bulunmaktadır. Yazımızda yer verdiğimiz özelgeler mevzuat açısından tartışmaya açıktır. Yeni Gelir Vergisi Kanunu'nun yazımının devam ettiği bugünlerde, kanuna forex kazançlarının vergilendirilmesine yönelik hükümlerin eklenmesi tereddütleri giderecek, konunun özelge bazında çözümü yerine kanun dahilinde yasal alt yapısı sağlanmış olacaktır. Bize göre forex kazançları için değer artış kazançları bölümünde bir düzenleme yapılması mümkün olmakla birlikte, bu alanda işlem yapan pek çok kişiyi beyanname verme külfeti ile karşı karşıya getirmek yerine, GVK Geçici 67. maddede forex kazançlarının vergi tevkifatı kapsamına alınması en basit ve pratik çözüm yolu olacaktır kanaatindeyiz.